

Mübariz YUSİFOV
Filologiya elmləri doktoru, professor
Gəncə Dövlət Universiteti
E-mail: zulfiyeismaylova8@gmail.com

NİZAMİ VƏ MƏHSƏTİ POEZİYASINDA İRFANÇILIQ ƏNƏNƏSİ

Açar sözlər: poeziya, üslub, rəmz, zahir, batin

Klassik Azərbaycan poeziyasında irfançılıq ədəbi bir üslub kimi özünün möhtəşəm ənənələrini yaratmış və bu ənənənin zəngin varisliyi əsrlər boyu davam etmişdir. Bədii sənətdə irfançılıq təfəkkürünün mənbəyi ərəb ictimai-fəlsəfi mədəniyyəti ilə bağlıdır. İrfan termini ərəb dilindəki bir işin görülməsinə qədər qalan az bir zaman, işin başlanğıc mərhələsi anlayışı bildirən *ərəfə* sözündən törəmişdir. Hərfi mənada irfan termini bilmə, xəbərdar olma, təsəvvüdə Allahı dərk etmə kimi başa düşülür. İslam fəlsəfəsində irfan daha çox insanın öz daxili mənəvi-psixoloji aləmini zənginləşdirməsi, nəfsə uymaması, zahirə aludə olmayıb batini, gizliindəki həqiqətləri qəlbin səmimiyyəti ilə dərk etməsi kimi qəbul edilmişdir. İrfan anlayışı ictimai-fəlsəfi düşüncədə, o cümlədən ilahiyyat elmlərində, hədislərdə və risalələrdə olduqca mühüm yer tutmuşdur. İrfanın başlıca mahiyyəti insanların düşüncəsində bildiklərimizdən daha çox bilmədiklərimizin mövcud olduğunun dərk edilməsindən ibarətdir. İnsan daim bildiklərindən daha çox bilmədiklərinin aşkar edilməsinə meyilli olmuşdur ki, bu da irfanın başlıca prinsipinə çevrilmişdir. Əlbəttə ki, bilmədiklərimizi, gizliində mövcud olan həqiqətləri dərk etmək, aşkara çıxarmaq hər bir kəs üçün müyəssər deyildir. Naməlumlu məlumla çevirmək daim müdriklərə, irfana görə ariflərə məxsus olmuşdur ki, bu da insanların rifahına xidmət göstərən elmi kəşflərin ortaya çıxarılması ilə nəticələnmişdir. İrfanın idrak nəzəriyyəsi tarix boyu bir çox sahələrə şamil olunduğu kimi ədəbi-bədii əsərlərə də ciddi şəkildə təsir göstərmişdir. Ərəb mədəniyyətində və ictimai-fəlsəfi təfəkkürdə irfan anlayışı dini-fəlsəfi mahiyyət daşısa da bədii dildə bu düşüncə üslubi bir vasitə kimi tətbiq edilmişdir. İrfanda gizliələrin idrakı ilə bağlı bir çox terminlər formalaşdırılmışdır ki, əslində həmin terminlər xüsusi, ayrıca, gizliələrə məxsus sözlər olmayıb zahirdə anlaşılan ifadə vasitələrindən ibarətdir. Lakin bu ifadə vasitələrinin səciyyəvi cəhəti ondan ibarətdir ki, bunlar başdan-başa rəmzlərə çevrilmişdir. Ona görə də irfani bədii nümunələr bir çox hallarda yanlış olaraq zahirə mənada başa düşülmüşdür. Əlbəttə ki, böyük sənətkarlar öz irfani mətnlərini elə bir ecazkarlıqla qələmə almışlar ki, onlarda həm zahirə, həm də batini mənalar qovuşuq şəkildə verilmişdir. İrfançılıq Azərbaycan mütəfəkkirlərinin və bədii sənət ustalarının yaradıcılığına da çox böyük təsir göstərmişdir. Ta Nizamidən tutmuş Mirzə Şəfi Vazehə qədər elə bir klassik sənətkarımız yoxdur ki, onun bədii sənət nümunələrində irfançılıq ənənələrinin izlərinə rast gəlmək mümkün olmasın. Nizami poeziyasında irfançılıq sadəcə olaraq Şərq-islam psixologiyasının bədii nümunələrə tətbiqi səviyyəsində anlaşılması qətiyyəən düzgün hesab edilə bilməz. Nizami poeziyasındakı irfançılığın təməli təbiət və cəmiyyət dialektikasının idrakı qovşağında formalaşmış qədim türk təfəkkürünün Şərq fəlsəfəsi düşüncəsi ilə sintezləşdirilməsinə əsaslanan simvolik işarələr sistemindən ibarətdir. Bu işarələr sistemində gizliələrlə aşkar olanlar arasında çox zaman zahirən anlaşılmayan, hər kəsə sadə görünə bilməyən dərin mənalar əks olunur. Bu mənalar zahir ilə batinin qarşılıqlı əlaqəsi fonunda təcəssüm etdirilir ki, diqqətlə yanaşdıqda biri digərinin açarı kimi ifadə olunduğu anlaşılır. Etiraf etmək lazımdır ki, bu açarı tapmaq çox vaxt asan olmur, ona görə də təsadüfi deyildir ki, “... bu gün də araşdırmaçılar Şeyxə aid olan mətnləri tam düzgün aç

bilmirlər” [10]. Nizaminin sənətkar müdrikliyi ondadır ki, həqiqətən gizlin, batin və aşkar olanı sintezləşdirib ona eyni zamanda bədii vüsət vermişdir [3]. Nizaminin bütün əsərlərində irfançılığın təcəssümü kimi bədii təfəkkürün parlaq motivasiyasına çevrilmiş ekzoterizmlərin ecazkar nümunələrini görmək mümkündür. Tədqiqatçı S.Şıxıyevanın qeyd etdiyi kimi bu motivasiyanı Nizaminin “Sirlər xəzinəsi”, “Leyli və Məcnun”, “Xosrov və Şirin”, “Yeddi gözəl” və “İsgəndərnamə” əsərlərində aydın şəkildə görmək mümkündür [11, s.22-23]. Nizami poeziyasında əks olunan möhtəşəm poetik irfançılıq ənənəsi, həmçinin, XII əsrin görkəmli yaradıcı şəxsiyyətlərdən biri də 1089-1181-ci illər ərzində yaşamış məşhur gəncəli şair Məhsəti Gəncəvidir. Onun yaratdığı parlaq yaradıcılıq inciləri o qədər möhtəşəm ruhludur ki, əsrlərin qaranlığını yaraşaraq bu günümüzdə qədər öz işığını azaltmamış, bundan sonra da gələcək nəsillərə ərməğan kimi ötürüləcəkdir. Bütün irfani məzmunlu sənət nümunələrində olduğu kimi Məhsəti xanımın poeziyasında da irfani kəlmələr rəmzi xarakter daşıyır, zahiri yox, məcazi, daxili, ariflər məclisinin batini anlayışı ilə təcəssüm olunur. Çox təəssüf ki, bəzi hallarda bu məcazilik zahiri anlayış kimi təsəvvür edilir və bu böyük sənətkarın şəxsi həyatına dair neqativ təəssürat baş verməsinə səbəb olur. Bütün irfani mənbələrdə olduğu kimi Məhsətinin rubai yaradıcılığında da *badə, şərab, mey, cam, eşq, aşiq, sərxoş, xumar, büt, xarabat, dərviş, qələndər, mütrüb, hatif, meyxana, huşyar, lalə* və s. kimi rəzmlər işlənmişdir. *Badə, şərab, mey, cam, piyalə* sözləri irfani mətnlərdə zahirdə düşünüldüyü kimi sərxoşluq yaradan, məst edən içki kimi yox, ayıq olmaq, aləmin zahirdə görünməyən həqiqətlərinin dərk edilməsi mənalərini daşıyır. *Mey* anlayışı meyxana sözündə də ifadə olunur. Sözün zahiri və batini mənasının şərhilə əlaqədar olaraq deyilir ki, “*İrfan şeirində meyxana termini zahiri mənada mey içilən yer mənasındadır. Lakin batini mənada müqəddəs şəxslərin məqamına işarədir. Mey sözünün ərəb qrafikası ilə yazılışı əbcəd hesabı ilə 14 rəqəmini verir. Bu rəqəm, bildiyimiz kimi, 14 məsumaya işarədir. İrfan şeirində “meyxana” ifadəsinə rast gəlsən, başa düşərsən ki, söhbət 14 məsumdan gedir*” [7]. 14 məsum işarəsi altında 12 imam, Məhəmməd Peyğəmbər və Fatiməyi-Zəhra nəzərdə tutulur.

Klassik poeziyada irfan üslubuna dair bir mənbədə “Nizami, Füzuli, Nəsimi hansı şərabdan yazıblar?” - sualına belə bir cavab verilir: “*İrfan aləmi və təsəvvür terminləri ilə tanış olmadan bəzi şəxslər ariflərin qələmindən çıxmış klassik ədəbiyyat nümunələrindəki “şərab” və “mey” sözlərini zahiri mənada qəbul edirlər. Onların fikrincə həmin şeirlərin müəllifləri həqiqətən içki məclislərində sərxoşluq və əyyaşlıq etmiş, hətta bunu gizlətmədən öz əsərlərində təbliğ etmişlər. Müsəlman fikir aləminin iftixarı sayılan Nizami Gəncəvi, İmadəddin Nəsimi, Məhəmməd Füzuli kimi nəhəngləri sərxoşluqda təqsirləndirmək ən azı insafsızlıqdır. Əgər bu mütəfəkkirlərin yaradıcılığına nəzər salsaq görürük ki, onlar həmişə məcazi meydən və şərabdan danışmış həqiqi şərabı isə haram bilmişlər*” [1].

Nizaminin yaratdığı ecazkar poetik nümunələrdə *mey, şərab, badə, eşq* kimi sözlərin rəmzi mənada işlədilməsi ilə qeyb aləminə dair batini anlayışlar ifadə olunur. Belə sözlərdə zahirən bu dünya anlayışları təsəvvür edilsə də batinə görə qeyb aləminə, ilahi qüdrətə aid dərin fəlsəfi fikirlər canlandırılır. Nizaminin aşağıdakı beytlərinin irfan işığında zahir və batinin qarşılıqlı təcəssümünü görmək olur:

*Haqqın hazırladığı meydən içdi Peyğəmbər
Bizim də qəlbimizə damızdırdı bir qədər* [5, s.38].

*Mey içməzsə sənənlə Firidun məqamlılar
Zəhhakın zülm ilanı çiyinlərindən çıxar* [5, s.52].

*Səccadənin ucunu təmiz suya salarlar
Al qırmızı şərabə bol dad verər onlar* [5, s.124].

Nizami poeziyasında əks olunan möhtəşəm irfançılıq ənənəsi, həmçinin, XII əsrin görkəmli sənətkarlarından biri kimi Məhsəti Gəncəvi yaradıcılığında da mühüm bir yer tutur. Məhsətinin rübailərində də işlədilən *mey*, *badə*, *cam*, *şərab*, *meyxana* sözlərinin rəmzi mənasında məhz 14 məsum anlayışı canlandırılır.

*Yarım dedi ki, durma, ələ bir cam al
Qəm çəkmə, mey iç, bu dünyadan ilham al!* [6, s.66].

*Ey nuri-Xətib, dinlə öyüd gəl hərdən
Şadlıqla mey iç, badə dolu sağərdən* [6, s.92].

*Lələndən öpüb sonra sormaqla lazımdır
Sənə mey içib badə vurmaqla lazımdır* [6, s.94].

Bəli, irfanda bu mey (şərab, badə, piyalə) elə bir meydir ki, ondan dadan şərxəş olmur, o mey qəlbləri işıqlandırır, mətləbə yetişdirir, idrakı zینətləndirir. Təsadüfi deyildir ki, böyük Füzuli bu haqda belə deyir:

*Eşq dərdindən olur aşiq mizaci müstəqim
Bir acəb meydir məhəbbət kim, içən huşyar olur* [4, s.117].

Mey sözü xalq təfəkkürünün inciləri sayılan folklor ədəbiyyatında da mənəvi aləmə qovuşmaq, vüsala yetişmək, zahiri dünyanın əlçatmaz nemətlərinə nail olmaq mənasında işlənmişdir:

“*Aşiq Qərib*” dastanı:

“*Dərviş qızın əlini Rəsula uzadıb dedi: - Rəsul, bu qız tiflisli Xoca Sənanın qızı Şahsənəmdi. Bunu sənə buta verirəm.*

Dərviş badəsini oğlanla qıza içirdəndən sonra yox oldu” [2, s.11].

“*Əmrah dastanı*”: “*Yuxuda onun yanına bir ərəb gəlib dedi: - Oğul, Əmrah, qalx, bu badəni iç. Sayat Pərinə sənə, səni də Sayat Pəriyə buta verdim*” [2, s.66].

Mey sözü aşiq ədəbiyyatında da gözəgörünməyən ilahi məkanın, mənəvi aləmin vüsala çatmaq mənasında işlənmişdir:

*Bülbüllər dolandı bağı
Bir xəlvət eylə otağı
Sənə qurban olum, saqi
Mey ver, piyalə vaxtıdır* [12].

İmadəddin Nəsimi poeziyasında da mey anlayışı üzrə şərab vüsala yetişmək vasitəsi kimi təcəssüm olunur:

*Qaluda məni saqi ısırtmış şərabından
İçirdi ləbi-ləli Xızrın mənə abından* [9, s.123].

Əbülqasim Nəbatinin dilində mey mənasındakı piyalə sözü mətləbə qovuşmaq vasitəsi kimi işlənir:

*Sənə qurban, gətir saqi,
Bircə piyalə-piyalə
“Qalu bəli”dəndir qismət
Mənə nəvalə, nəvalə* [8, s.140].

Məhəmməd Füzulidə mey (badə) anlayışı batində mənəvi aləmə aparan sehirli bir vasitə, zahirdə isə dünya şərabı kimi mənalandırılır:

*Dedilər qəm gedirər, badə çox içdim sənsiz
Qəmi hicrana müfid olmadı ol qan olmuş* [4, s.163].

Birinci misrada söhbət mənəvi, ayıqlıq şərabı haqqındadır. İkinci misrada isə hicran qəminə faydası olmayan o şərabdan, dünya şərabından bəhs olunur. Xatırlatmaq lazımdır ki,

şərab haqqında Quranda da müvafiq ayələr vardır: Bəqərə, (2, 219); Nəhl, (16, 67); Nisə (4, 43). Bu ayələrdə də şərabın mənəvi-ideal keyfiyyətləri bəyan edilir.

Məhsəti Gəncəvinin poeziyasında həmçinin zahirən *mey* içilən yer mənasındakı *Xarabat* sözü işlənir. *Xarabat* sözü mənşəcə ərəb dilinə məxsusdur, *xarabə* sözünün cəmidir, mənası meyxana deməkdir. Bu həmin sözün zahiri, üzdə olan mənasıdır. Bu sözdən *xarabati* variantı düzəlmişdir ki, bu da zahirən vaxtını meyxanalarda *keçirən*, *kefcil*, *əyyam*, *səfil* adam mənası bildirir. Batinə görə isə *Xarabat* (*xərabat*) sözü müqəddəslərə sitayiş, ibadət etmək, onların yolunu tutmaq mənasında qəbul edilir. Görünür, *xarabat* sözü irfanda ariflərin müqəddəslərlə bağlı söhbətlərinin, məşvərətlərinin, məsləhətlərinin keçirildiyi gizli, məxfi bir məkan imiş. *Xarabat* haqqında Məhsəti Gəncəvi poeziyasında irfani anlayış aşağıdakı kimi ifadə olunur:

Gəl sayma xarabatı oyuncaq, gəlmə
Əvvəlcə qələndərlik elə, bax, gəlmə, gəlmə [6, s.76].

Sevdik nə kilim biz, nə də ki səccadə
Cəlb etdi bizi təkcə xarabat, badə [6, s.79].

İrfani nümunələrdə *eşq*, *aşiq* sözü də bir qayda olaraq dünyəvi aləmin fəvqündə duran ilahi eşq, Allaha sevgi, ruhani ideallara rəğbət mənasında işlənir. Məhsəti *eşq* və *aşiq* sözlərini irfan anlamında aşağıdakı kimi işlədir:

Eşqin minbərinə çıxardan ki biz
Eşqdən başqa söz bilmədik, hərgiz [6, s.97].

Aşiqlər evini dərvazan bil
Olmuş çoxdan bəri bizim bu mənzil [6, s.97].

İrfanda bəzən hətta Allah anlayışının özü də əbcədə görə bu sözə bərabər sayılan başqa bir adla rəmzləşdirilir. Məsələn, Məhsəti poeziyasında Allah anlayışı *Lalə* sözü ilə təşbeh edilir. O mənada ki, *Allah* və *Lalə* sözlərinin yazılışında iki *lam* bir *əlif* və bir də *hə* işarələri vardır. İki *lam* 30+30, *əlif* 1, *hə* isə 5 bildirir ki, bunun da *əbcədi* 66 rəqəminə bərabərdir. Məhsəti Gəncəvi bu rəmzi aşağıdakı kimi ifadə edir:

Ağzın, gözün ey lalə üzli, şux, göyçək
Almış elə bil, püstə, badamdan örnək [6, s.97].

Xatırlatmaq lazımdır ki, Allah anlayışının *lalə* ilə rəmzləşdirilməsinə Gəncəli şair Mirzə Şəfi Vazehin də poeziyasında təsadüf edilir:

Ol qəzəldir ki, bu Vazeh dedi bir dərd əhli
Zahirən Lalə otağında qonaq qarəsi var [13, s.23].

Bu beytin zahiri mənasından başa düşülən budur: “*Bu o qəzəldir ki, bir dərd əhli olan Vazeh dedi; zahir, görünən odur ki, onun (Vazehin) Lalə (qəmginlik) otağında qəmlərə düşər olan qonaq-qarəsi var*”). Batini məna isə belə anlaşılar: “*Vazeh haqqa çatmaq üçün dərd çəkən bir mömindir ki, onun evi Allahsevənlərin evi kimidir, qonaqları isə möminlər və mələklərdir*” [13, s.23].

Məhsəti Gəncəvi poeziyasında irfani rəmzlərdən istifadə barədəki bu qısa qeydlərdən görünür ki, böyük sənətkar irfan ədəbiyyatının incəliklərinə bələd olmuş və Şərq ədəbiyyatında özünə geniş bir şöhrət qazandırmışdır. Əlbəttə, istisna deyildir ki, bu sənət nümunələrinə zahiri məna ilə yanaşmada dünyəvi anlayışlar düşünülə bilər. İrfani yanaşmada isə mənzərə bütövlükdə dəyişir. Məhsətinin irfanını nəzərə almayanlar da elə düşünə bilər ki, o sərxoşluğu, səfilliyi təqdir edir, dərin sənətkarlıq baxımından yanaşdıqda isə bu görkəmli sənətkarın həm də böyük ədəbi-fəlsəfi poeziya xəzinəsinə malik olan bir şəxsiyyət kimi məşhurlaşdığını açıq-aydın görmək mümkündür. Məhsəti poeziyasının rəmzi-məcəzi mənalарının açılışı onun əsrarəngiz poeziyasının ədəbi sənətkarlıq baxımından möhtəşəm bir mənzərə yaratdığını görmək çətin deyildir. Nə üçün klassik poeziya sənətində irfan

üslubundan istifadə edilir? – sualına isə belə müxtəsər cavab vermək olar: birincisi, klassik poeziya ustaları irfani üslubun ecazkar nümunələrini yaratmaqda özlərinin sənətkarlıq məharətini təcəssüm etdirmişlər, ikincisi isə öz daxili hiss və duyğularını, düşüncə və ictimai-fəlsəfi ideyalarını məcazi rəmzlərə çevirməklə hər hansı təqiblərə və məhrumiyyətlərə düşər olmamaq təsəvvürü yaratmışlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Allahın serleri. 4 fevral, 2017.-facebook.com/Allahin serleri. Allaha Tevekkul. Mesumlara Tevekkul/poste/nizami-füzuli ve nesimi-hansı şərabadan yazırdılar-irfan-aləmi və-təsəvvüf-termin e/1101399686.
2. Azərbaycan dastanları. 5 cildə, III cild, Bakı. Lider nəşriyyat, 2005, 328 s.
3. Əliyev R. Nizami Gəncəvi yaradıcılığında ekzoterizm motivi. Noyabr 2021. Zengezur com/index-php/component/content/article/rasim-eliyev-nizami-zh-ndz-vi-yarad-az-l-nda-ezoterizm-188<-itemid=101.
4. Füzuli M. Əsərləri. 6 cildə, I c., Qəzəllər, Bakı, Şərq-Qərb, 2005, 400 s.
5. Gəncəvi N. Sirlər xəzinəsi. Bakı, Lider nəşriyyatı, 2004, 264 s.
6. Gəncəvi M. Rübailər. Bakı, Lider nəşriyyat, 2004, 144 s.
7. Meyxananın mənasını təhrif edirlər. Əvəz Qurbanlı ilə irfan söhbəti-modern.az/az/news/62801/.
8. Nəbati Ə. Seçilmiş əsərləri. Bakı, Şərq-Qərb, 2004, 216 s.
9. Nəsimi İ. Əsərləri, 2 cildə, II cild, Bakı, Lider nəşriyyat, 2004, 376 s.
10. Nuri E. Nizami və Şərq ədəbiyyatında heyrtləndirici elmilik, sarkal mənalı.modern.az/az/tehsil/199750/ nizamive-serq-edebiyatında-heyret-lendirici-elmilik-sarkal-menalar-arasdırma.
11. Şıxıyeva S. Divan ədəbiyyatında “Məxzənül-əsrar”ın yeri (Nəsimi şeiri əsasında). Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İctimai Elmlər Bölməsi, akademik Z.Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutu. Tezislər. Bakı, 2021-ci il, 152 s.; s. 21-23.
12. Tufarqanlı Aşıq Abbas: edebiyat-az-com/?p=37159.
13. Yusifov M. Mirzə Şəfi Vazeh- 220. Bakı, Elm və təhsil, 2014, 184 s.

Мубариз ЮСИФОВ

Доктор филологических наук, профессор

ТРАДИЦИЯ МИСТИЦИЗМА В ПОЭЗИИ НИЗАМИ И МАХСАТИ РЕЗЮМЕ

Ключевые слова: поэзия, стиль, символ, внешность, скрытый

В произведениях классических художников мистицизм использовался как художественно-поэтический стиль. От Низами до Мирзы Шафи Вазехи нет ни одного поэта, который бы не использовал мистический стиль в своем творчестве. Мистический стиль фактически был создан под влиянием религиозно-философской идеологии, направленной на раскрытие внутренних концепций. Основой этой идеологии является принцип, что то, чего мы не знаем, больше того, что мы знаем. В искусстве та же идеология отражает также тенденции к пониманию внутренних, скрытых концепций природы. Здесь также предпринимается попытка возродить вопросы понимания религиозных концепций. Однако эту попытку нельзя выразить ясными словами.

Потому что, согласно теологии, понимание неоднозначных, скрытых тайн Бога не вписывается в человеческое мышление. Согласно религии, попытка такого раскрытия считается богохульством. Поэтому считается более уместным передавать понятия, связанные с познавательным процессом, посредством символических средств выражения. Понимание символов считается способностью, доступной не всем, а лишь мудрым и знающим. В народной поэзии такие слова, как любовь, возлюбленный, баде, мей, шараб, мейхана, саки и каде, обычно символизируются для выражения скрытого. На самом деле они отражают социальные и философские мысли художника. Если глубоко задуматься, можно понять, что хочет сказать художник. При внешнем подходе эти слова понимаются не как символы, а в светском смысле. В целом, народная поэзия воспринимается как яркий пример необычного символического мышления восточной поэтики. В поэзии Махсати наследие этой традиции также возрождает её художественный ландшафт.

Mubariz YUSIFOV
Doctor of Philological Sciences, Professor

**THE TRADITION OF MYSTICISM IN THE POETRY OF
NIZAMI AND MAHSATI
SUMMARY**

Keywords: poetry, style, symbol, ekteriority, concealed

In the works of classical artists, mysticism was used as an artistic-poetic style. From Nizami to Mirza Shafi Vazeha, there is no master of poetry who has not used the mystic style in his artistic creation. The mystic style was actually created under the influence of a religious-philosophical ideology aimed at revealing inner concepts. The foundation of this ideology is based on the principle that what we do not know is greater than what we know. In art, the same ideology also reflects the tendencies to understand inner, hidden concepts in nature. Here, too, an attempt is made to revive the issues of understanding religious concepts. However, this attempt cannot be expressed in clear words. Because according to theology, understanding the ambiguous, hidden secrets of God does not fit into human thinking. According to religion, attempting such an opening is considered blasphemy. Therefore, it is considered more appropriate to convey concepts related to the cognitive process through symbolic means of expression. Understanding symbols is considered an ability that is not for everyone, but for the wise and knowledgeable. In lore, words such as love, lover, bade, mey, sharab, meykhana, saqi, and qadeh are usually symbolized to express the hidden. These actually reflect the social and philosophical thoughts of the artist. When you think deeply, you can understand what the artist wants to say. In an external approach, these words are understood not as symbols, but in a secular sense. In general, lore is perceived as a bright example of the unusual symbolic thought of Eastern poetics. In Mahsati's poetry, the inheritance of this tradition also revives its artistic landscape.

Daxil oldu: 12.05.2026-cı il